

RICHTLIJN KUNSTENAARSHONORARIUM

ONDERZOEKSRAPPORT

19-04-2018

Ons kenmerk: 20786

GESCHREVEN DOOR

TOTTA RESEARCH

NICOLIEN VAN PEURSEM

Onderzoeker

nicolien@totta.nl

SEDEF OZEN

Onderzoeker

sedef@totta.nl

GESCHREVEN VOOR

BKNL

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING

PAGINA 4

1. INLEIDING

PAGINA 6

2. CONCLUSIES & AANBEVELINGEN

PAGINA 9

3. RESULTATEN

TEVREDENHEID EN EFFECT RICHTLIJN
OORDEEL EN GEBRUIK RICHTLIJN
MET HET OOG OP DE TOEKOMST
EXPERIMENTEERREGLEMENT

PAGINA 14

PAGINA 14

PAGINA 27

PAGINA 35

PAGINA 40

4. STEEKPROEF & VERANTWOORDING

PAGINA 45

BIJLAGE: TENTOONSTELLINGEN

PAGINA 48

A black and white photograph of two darts hitting the bullseye of a target. The darts are positioned diagonally, with their tips pointing towards the center of the target. The target has concentric circles, and the bullseye is the central point. The background is dark and out of focus. A large, bright pink circle is overlaid on the right side of the image, partially obscuring the target and the darts. The word "SAMENVATTING" is written in white, bold, uppercase letters across the center of the image, overlapping the pink circle and the target.

SAMENVATTING

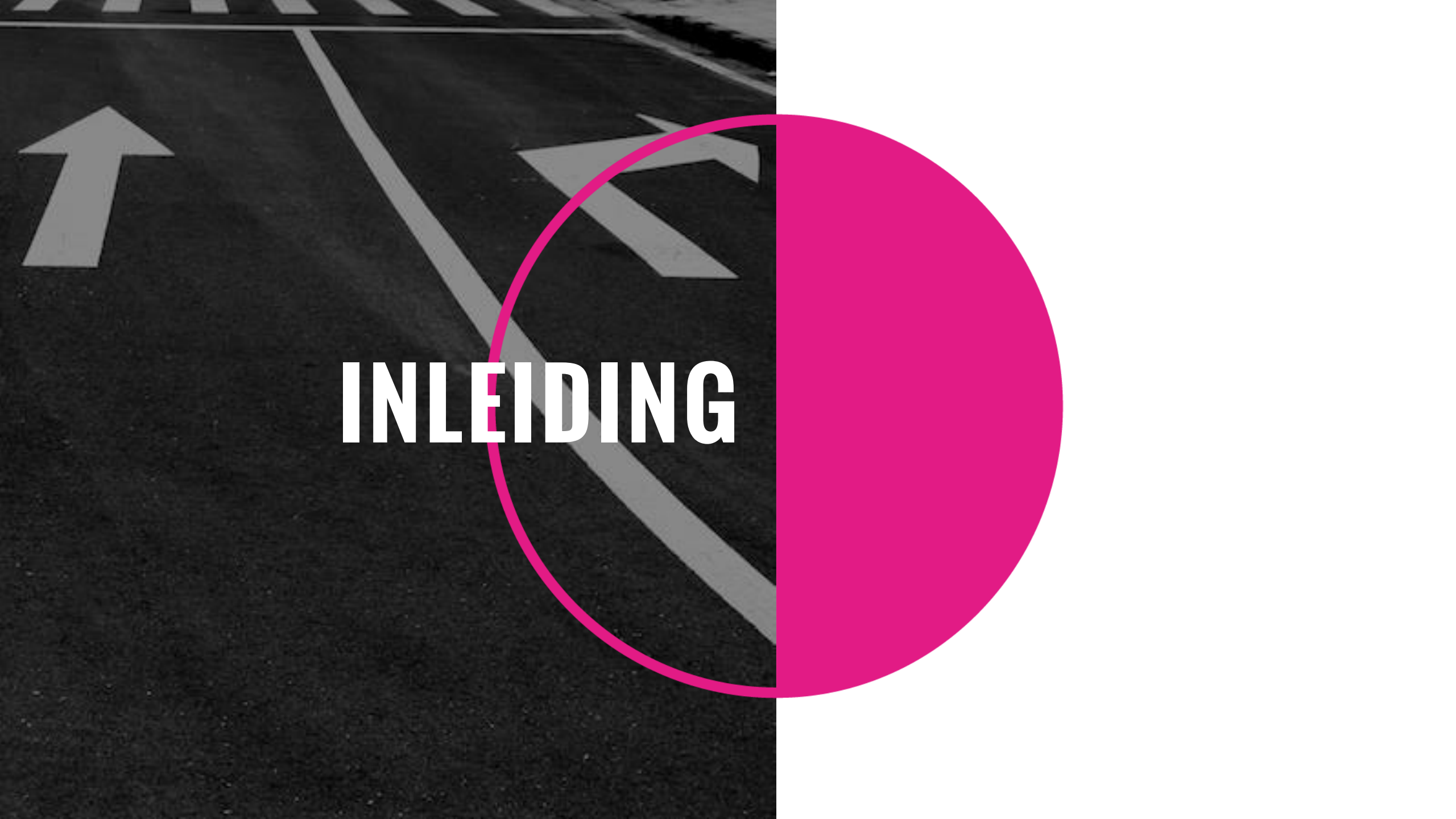

SAMENVATTING

Een jaar na de introductie van de richtlijn lijkt de richtlijn aan te slaan en het doel om te komen tot een professionelere contract- en onderhandelingspraktijk te worden bereikt. Over het algemeen waarderen kunstenaars en instellingen het bestaan van de richtlijn. De meerderheid van de instellingen geeft aan dat de richtlijn goed is voor de instelling en bijna negen op de tien kunstenaars zijn blij met het bestaan van de richtlijn. De richtlijn maakt het voor beide groepen makkelijker om het gesprek over geld te starten en te onderhandelen.

Instellingen die de richtlijn toepassen kunnen een gedeeltelijke compensatie aanvragen bij het Mondriaan Fonds, het zogeheten experimenteerreglement. De helft van de instellingen heeft hier al gebruik van gemaakt. De instellingen geven aan dat de compensatie een belangrijke rol speelt bij het toekennen van de honoraria. Kunstenaars zijn bovendien bang dat instellingen stoppen met het toepassen van de richtlijn wanneer het experimenteerreglement zou komen te vervallen.

Deze angst is niet onterecht, omdat ook de helft van de instellingen aangeeft dat zij zonder dit reglement de richtlijn niet hadden toegepast. Het is dus wenselijk om te onderzoeken of het experimenteerreglement, of een andere manier van compensatie, kan worden voortgezet.

INLEIDING

INLEIDING

Per 1 januari 2017 hebben belanghebbende organisaties en verenigingen in de beeldende kunst in Nederland een richtlijn voor kunstenaarshonoraria geïntroduceerd. Met de richtlijn trekt het veld samen op om te komen tot een professionelere contractpraktijk bij tentoonstellingen zonder verkoopdoel. BKNL wil als onderdeel van de monitoring van de richtlijn graag weten hoe deze in de praktijk functioneert en of er behoefte bestaat aan bijsturing van de richtlijn. Daarnaast willen zij onderzoek doen naar het experimenteerreglement van het Mondriaan Fonds, dat de toepassing van de richtlijn stimuleert door instellingen een gedeeltelijke compensatie te geven voor de honoraria aan kunstenaars.

BKNL heeft Totta Research gevraagd hier onderzoek naar te doen onder twee doelgroepen:

- Musea en presentatie-instellingen
- Beeldend kunstenaars in Nederland

Zoals gezegd heeft BKNL met de richtlijn als doel om te komen tot een professionelere contract- en onderhandelingspraktijk bij tentoonstellingen zonder verkoopdoel (hierna te noemen tentoonstellingen). Met het onderzoek willen we achterhalen in hoeverre de richtlijn wordt toegepast en welk effect de richtlijn heeft op de onderhandelingspraktijk.

Hierbij zijn de volgende vragen van belang:

- Zijn kunstenaars en instellingen bekend met de richtlijn en weten ze wat het inhoudt?
- Wordt er gebruik gemaakt van de richtlijn?
- Is men tevreden over de richtlijn? Waarom wel of niet?
- Wat is het effect van de richtlijn?
- Wat zijn verbeterpunten van de richtlijn?

Het onderzoek is uitgevoerd middels een webenquête. BKNL heeft de enquête, via verschillende kanalen, zelf verspreid onder beide doelgroepen. In totaal hebben 66 musea en presentatie-instellingen en 203 kunstenaars meegewerkt aan het onderzoek.

LEESWIJZER

In het rapport worden de resultaten van twee doelgroepen gerapporteerd: de kunstenaars en de instellingen. Waar mogelijk, worden kruisverbanden gemaakt tussen de twee doelgroepen (bij vergelijkbare onderwerpen). Om het onderscheid tussen de twee groepen duidelijk weer te geven, worden af en toe de volgende iconen gebruikt*:

Instellingen

Kunstenaars

In het rapport worden daarnaast vergelijkingen gemaakt op basis van verschillende kenmerken (bijv. een vergelijking tussen de groep die de richtlijn wel heeft gebruik en de groep die de richtlijn niet heeft gebruikt). Alleen significante resultaten worden weergegeven. Hiernaast een voorbeeld van een dergelijke vergelijking.

Wanneer de groep waarover we rapporteren kleiner is dan n=50 wordt op de sheet aangegeven dat de resultaten met voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

Richtlijn is goed voor instelling - instellingen

(basis: instellingen - iedereen, n = 66)

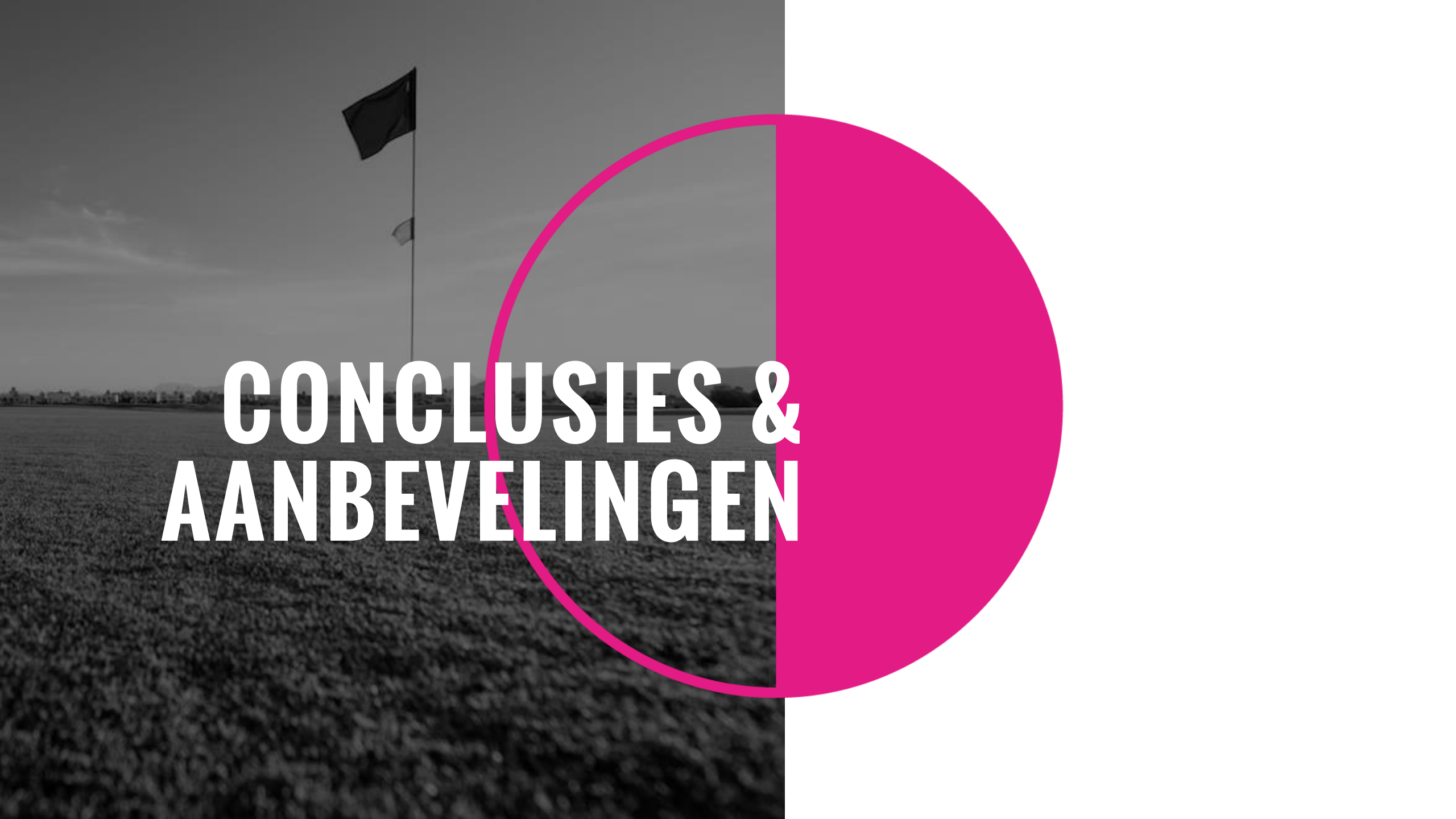
61%

14%

Richtlijn gebruikt: 71%
Richtlijn niet gebruikt: 39%

61% van de instellingen geeft aan dat de richtlijn goed is voor de instelling. In de ballon wordt de groep respondenten die vindt dat de richtlijn goed is voor instellingen verder uitgewerkt. Hier vergelijken we de resultaten van twee subgroepen van de 'hoofdgroep' instellingen. Subgroep 1: instellingen die de richtlijn gebruikt hebben en subgroep 2: instellingen die de richtlijn niet gebruikt hebben. In dit geval geeft 71% van de instellingen die de richtlijn gebruikt hebben (subgroep 1) aan dat de richtlijn goed is voor de instellingen. Bij instellingen die geen gebruik hebben gemaakt van de richtlijn (subgroep 2) is dat percentage 39%. Instellingen die de richtlijn hebben gebruikt zijn dus positiever.

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN

CONCLUSIES (1/3)

Naamsbekendheid van richtlijn is hoog

- Bijna alle instellingen hebben wel eens van de richtlijn gehoord, terwijl 8 op de 10 kunstenaars er bekend mee is. De instellingen zijn daarnaast ook goed bekend met de inhoud van de richtlijn. De inhoudelijke bekendheid van de kunstenaars kan beter.
- De meerderheid van de kunstenaars en instellingen weet dat de richtlijn een minimum vergoeding beschrijft.
- Kunstenaars en instellingen vinden de definities die in de richtlijn staan helder en goed toepasbaar.

Richtlijn wordt door meerderheid van de instellingen gebruikt

- Van de instellingen die bekend zijn met de richtlijn heeft ruim twee derde er ook gebruik van gemaakt. Bij de kunstenaars is het gebruik nog wat lager (29%)

Kunstenaars en instellingen zijn overwegend positief over de richtlijn

- Zes op de tien instellingen geven aan dat het voor hun instelling goed is dat er nu een richtlijn is.
- Bijna negen op de tien kunstenaars zijn blij met het bestaan van de richtlijn.
- De richtlijn vergroot het gevoel van waardering bij kunstenaars.
- Daarnaast voelen zij zich gesterkt door de richtlijn.

Kunstenaars & instellingen voeren makkelijker het gesprek over geld vanwege de richtlijn

- De meeste kunstenaars zijn het niet gewend om te onderhandelen over honoraria.
- Met de komst van de richtlijn vinden kunstenaars het makkelijker om over geld te beginnen en om daarover te onderhandelen.
- Voor de instellingen geldt hetzelfde: met de richtlijn vinden zij het makkelijker om te onderhandelen en het gesprek over geld te beginnen.

CONCLUSIES (2/3)

Richtlijn vergroot de inkomsten van de kunstenaar, maar effect nog beperkt

- Kunstenaars waren doorgaans ontevreden over het honorarium dat zij ontvingen voordat de richtlijn werd ingesteld.
- Voor de meeste kunstenaars zijn de inkomsten vergroot met de komst van de richtlijn.
- De richtlijn maakt het voor een deel van de kunstenaars makkelijker om rond te komen.
- Instellingen geven aan dat het honorarium volgens de richtlijn hoger is dan wat zij eerder vergoedden.
- Bij kunstenaars die de richtlijn gebruikten was het honorarium dat zij ontvingen vaker een substantieel deel van hun inkomen, dan bij kunstenaars die er geen gebruik van hebben gemaakt.

Instellingen zijn financieel beperkt in het volledig toepassen van de richtlijn

- Op dit moment wordt er vaak om financiële redenen geen gebruik gemaakt van de richtlijn: instellingen zijn niet in staat de bedragen volgens de richtlijn te betalen.

- De helft van de instellingen die de richtlijn toepasten, heeft daarbij gebruik gemaakt van het ingroeipercentage. Zij vergoeden op dit moment dus nog minder dan wat de richtlijn als minimum stelt.
- Financiële druk zorgt er ook voor dat men wel eens onderhandelt over het bedrag, dat leidt dan vaak toch tot een lager honorarium.
- Vier op de tien kunstenaars en instellingen verwachten geen negatieve effecten van de richtlijn. Een derde van de instellingen en een zesde van de kunstenaars verwacht wel negatieve effecten. Zij noemen vooral zaken die worden veroorzaakt door de financiële druk op instellingen.

De compensatie die instellingen ontvangen via het experimenteerreglement is zeer belangrijk voor instellingen

- Negen op de tien instellingen zijn bekend met het experimenteerreglement. De helft heeft er gebruik van gemaakt.
- Meeste kunstenaars zijn bang dat instellingen stoppen met het toekennen van honoraria als ze niet meer gecompenseerd worden.
- Instellingen bevestigen deze angst: meeste instellingen hadden zonder het experimenteerreglement de richtlijn niet toegepast en de richtlijn stelt hen in staat de honoraria volgens de richtlijn te betalen.

CONCLUSIES (3/3)

- De meeste gebruikers (instellingen) vinden het experimenteerreglement tijdrovend. Dit is ook een veelvoorkomende reden om geen compensatie via het reglement aan te vragen.

Men verwacht de richtlijn wel eens te gaan gebruiken in de toekomst; budget is een veelgenoemde belemmering

- Bijna alle instellingen en kunstenaars verwachten de richtlijn wel eens te gaan gebruiken in de toekomst.
- Belemmeringen om de richtlijn niet altijd te gebruiken: instellingen hebben te weinig budget. Daarnaast is de richtlijn niet altijd handig in gebruik en is er wel eens discussie over de categorie waartoe een werk behoort.

De richtlijn kan uitbreiding gebruiken

- Meerderheid van kunstenaars en instellingen geeft aan dat de richtlijn uitbreiding kan gebruiken.
- Hoogste prioriteit voor uitbreiding: onderzoek voorafgaand aan opdracht en tentoonstellingen die korter dan 1 maand duren.
- Men zou ook graag standaard- of voorbeeldcontracten zien naast de richtlijn.

AANBEVELINGEN

De meeste kunstenaars en instellingen zijn tevreden met de introductie van een richtlijn. Op meerdere vlakken heeft het positieve gevolgen gehad voor de gebruikers van de richtlijn. Respondenten geven echter een aantal concrete aanbevelingen over hoe de richtlijn en het experimenteerreglement nog effectiever kunnen worden ingericht, aansluitend op de praktijk.

De bekendheid van de richtlijn is bij de kunstenaars lager dan bij de instellingen. Er zou meer communicatie over de richtlijn moeten zijn, met name over wat de richtlijn precies inhoudt, zodat iedereen er een beroep op kan doen.

De richtlijn is nog niet compleet en zou uitgebreid kunnen worden: vooronderzoek en korte tentoonstellingen hebben de meeste voorkeur. Daarnaast is er bij de kunstenaars en instellingen behoefte aan standaard- of voorbeeldcontracten. Dit kan het gebruik van de richtlijn ook weer bevorderen.

Een aspect van de richtlijn dat juist behouden moet worden is het experimenteerreglement:

Een experimenteerreglement is gewenst en helpt instellingen de richtlijn toe te passen als onderdeel van hun bedrijfsvoering en de contract- en onderhandelingspraktijk. De meeste instellingen zijn financieel niet in staat om de honoraria volgens de richtlijn te betalen en dat moet niet ten koste gaan van het aantal kunstenaars dat zij een podium kunnen bieden. Het is wenselijk om te onderzoeken of het experimenteerreglement, of een andere manier van compensatie, kan worden voortgezet.

RESULTATEN

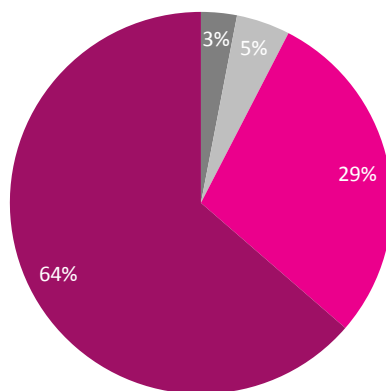
Tevredenheid en effect richtlijn

BIJNA ALLE INSTELLINGEN EN ZES OP DE TIEN KUNSTENAARS ZIJN BEKEND MET DE RICHTLIJN EN WETEN WAT DE RICHTLIJN (ONGEVEER OF PRECIES) INHOUDT

Bijna alle instellingen hebben wel eens van de richtlijn gehoord; twee derde weet zelfs precies wat de richtlijn inhoudt. Bij de kunstenaars is de bekendheid iets lager, maar ook vrij hoog: 8 op de 10 kunstenaars zijn bekend met de richtlijn en zes op de tien weten (ongeveer of precies) wat de richtlijn inhoudt.

Bekendheid met de richtlijn onder instellingen

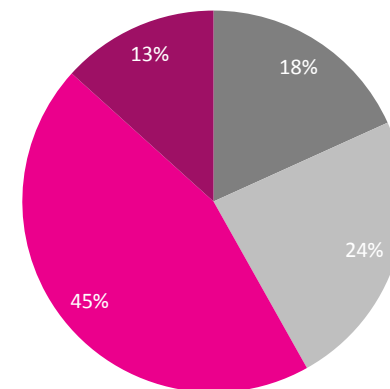
(basis: instellingen - iedereen, n = 66)

- Ik ben niet bekend met de richtlijn
- Ik ken de richtlijn alleen van naam
- Ik ken de richtlijn en weet ongeveer wat het inhoudt
- Ik ken de richtlijn en weet precies wat het inhoudt

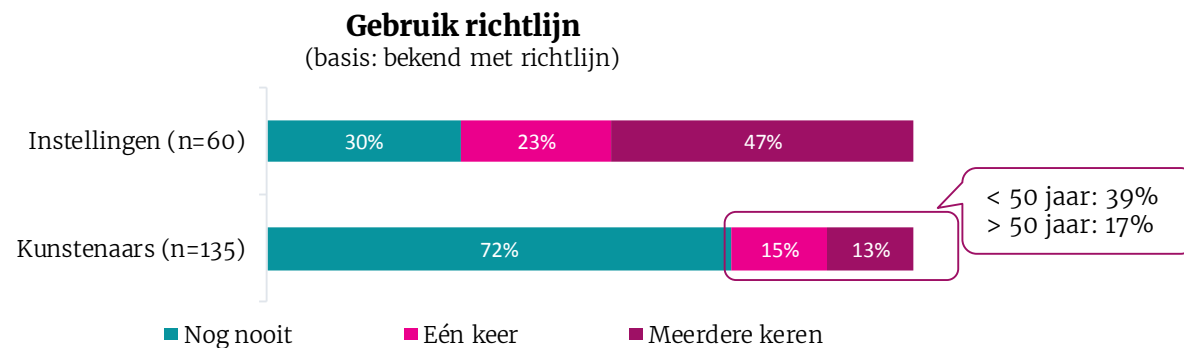
Bekendheid met de richtlijn onder kunstenaars

(basis: kunstenaars - iedereen, n = 203)

RICHTLIJN WORDT NU NOG VOORAL TOEGEPAST DOOR INSTELLINGEN (70%); DRIE OP DE TIEN KUNSTENAARS HEEFT DE RICHTLIJN OP DIT MOMENT GEBRUIKT

De meeste instellingen die bekend zijn met de richtlijn hebben er ook wel eens gebruik van gemaakt. Bij de kunstenaars is deze groep nog een stuk kleiner: drie op de tien kunstenaars die bekend zijn met de richtlijn hebben er ook gebruik van gemaakt. Kunstenaars jonger dan 50 jaar hebben vaker gebruik gemaakt van de richtlijn dan kunstenaars ouder dan 50 jaar.

KUNSTENAARS EN INSTELLINGEN OVERWEGEND POSITIEF OVER HET BESTAAN VAN DE RICHTLIJN

De meeste kunstenaars zijn blij dat er nu een richtlijn is; geen enkele kunstenaar geeft aan niet blij te zijn met het bestaan van de richtlijn. Instellingen zijn ook overwegend positief. Zes op de tien instellingen geven aan dat het voor hen instelling goed is dat er nu een richtlijn is. Wanneer instellingen de richtlijn hebben toegepast zijn zij nog positiever. 14% van de instellingen geeft aan dat het voor hen niet goed is dat er nu een richtlijn is.

Blij met de richtlijn - kunstenaars

(basis: kunstenaars - iedereen, n = 203)

87%

0%

Richtlijn is goed voor instelling - instellingen

(basis: instellingen - iedereen, n = 66)

61%

14%

Richtlijn gebruikt: 71%*
Richtlijn niet gebruikt: 39%*

BELANGRIJKSTE REDEN VOOR INSTELLINGEN OM GEEN GEBRUIK TE MAKEN VAN DE RICHTLIJN IS DAT ZIJ FINANCIEEL NIET IN STAAT ZIJN OM TE VERGOEDEN VOLGENS DE RICHTLIJN

Redenen om geen gebruik te maken van de richtlijn (top 3)

(basis: geen gebruik gemaakt van de richtlijn)

n = 18

1. We waren financieel niet in staat de bedragen volgens de richtlijn te betalen (50%)
2. De kunstenaar was tevreden met (on)kostenvergoedingen (17%)
3. Andere reden om geen gebruik te maken van de richtlijn (17%)

Een greep uit de genoemde andere redenen:

‘Wij kopen regelmatig iets aan van de betreffende kunstenaar. Dat vervangt dan ook de vergoeding.’

‘We hebben een werkperiode en een 1 of 2-daagse presentatie. Het rekenmodel is hier niet toepasbaar, maar we betalen de kunstenaars altijd een goed honorarium, los van onkostenvergoedingen, dat recht doet aan inspanningen van de kunstenaars.’

Een greep uit de genoemde andere redenen:

‘Geen tentoonstelling in Nederland.’

‘Ik ken de richtlijn pas sinds 2018.’

‘Museum hanteerde een vast bedrag’

1. Anders (39%)
2. Opdrachtgever was financieel niet in staat de bedragen te betalen (30%)
3. Durfde de richtlijn niet aan de orde te stellen in de onderhandeling (9%)

n = 97

De helft van de instellingen die geen gebruik heeft gemaakt van de richtlijn geeft aan dat zij hiervan geen gebruik hebben gemaakt omdat ze financieel niet in staat waren om de bedragen volgens de richtlijn te betalen. Deze reden wordt ook door kunstenaars benoemd. Drie op de tien kunstenaars geven aan de opdrachtgever niet in staat was de bedragen te betalen.

De wil van de instellingen om aan de richtlijn deel te nemen is er dus wel, maar zij kunnen de bedragen niet vergoeden. De geboden compensatie via het experimenteerreglement is voor deze instellingen dus zeer gewenst.

Een vijfde van de instellingen geeft daarnaast, als reden waarom zij geen gebruik hebben gemaakt van de richtlijn, aan dat kunstenaars tevreden waren met de (on)kostenvergoeding die zij kregen en dat ze daarom niet de richtlijn hebben gehanteerd. Een tiende van de kunstenaars geeft aan dat zij geen gebruik hebben gemaakt van de richtlijn, omdat zij dit niet aan de orde durfden te stellen.

DE RICHTLIJN VERGROOT DE INKOMSTEN BIJ HET MERENDEEL VAN DE KUNSTENAARS

Zes op de tien kunstenaars die de richtlijn hebben gebruikt, geven aan dat de inkomsten uit tentoonstellingen zijn vergroot door de richtlijn. Ook was voor deze groep (richtlijn gebruikt) het honorarium dat zij in 2017 ontvingen vaker een substantieel onderdeel van het inkomen, dan voor kunstenaars die geen gebruik hebben gemaakt van de richtlijn. De ontvangen honoraria zijn op dit moment nog maar voor een kleine groep kunstenaars (een derde) een substantieel deel van het inkomen, maar dit laat zien dat de richtlijn wel degelijk effect heeft op het inkomen van een kunstenaar.

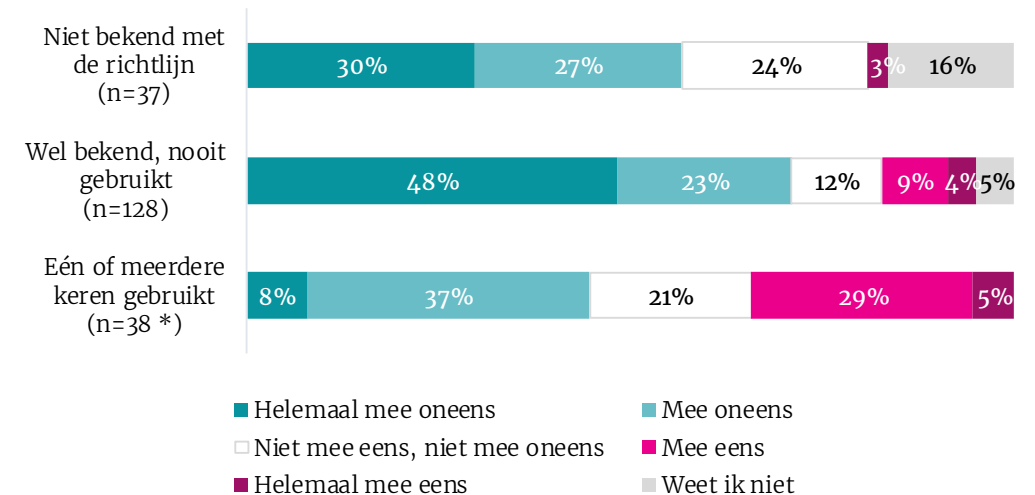
Inkomsten uit tentoonstellingen vergroot door richtlijn

(basis: kunstenaars - richtlijn gebruikt, n = 38 *)

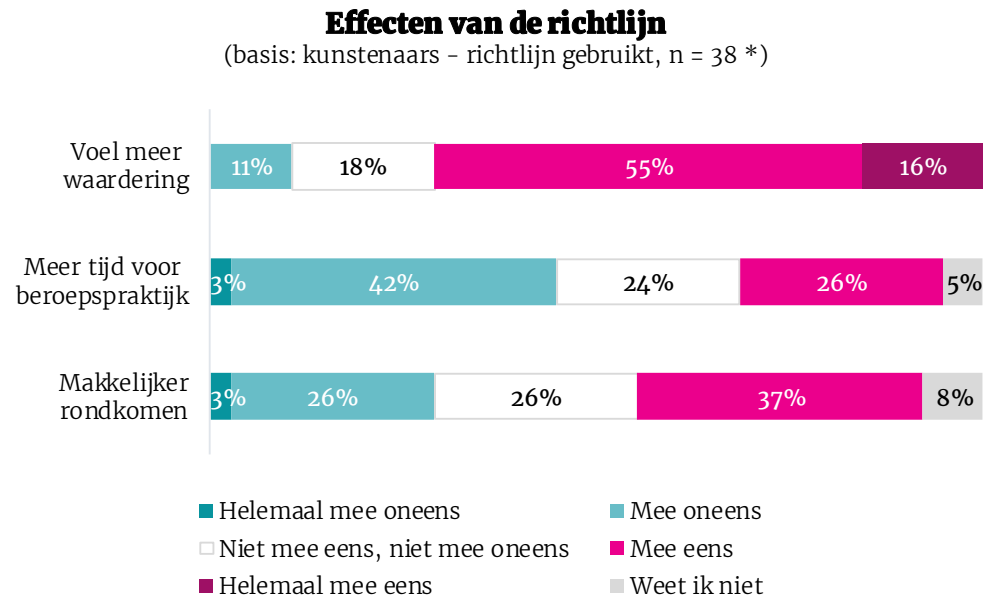
Honorarium 2017 was substantieel onderdeel inkomen

(basis: kunstenaars - iedereen)

* NB: n < 50, resultaten moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

RICHTLIJN VERGROOT GEVOEL VAN WAARDERING BIJ KUNSTENAARS

Ongeveer drie kwart van de kunstenaars die gebruik heeft gemaakt van de richtlijn voelt door de richtlijn meer waardering voor het werk dat zij als kunstenaar doen.

Daarnaast geeft ruim een derde aan makkelijker rond te kunnen komen door de richtlijn. Deze groep zou nog uitgebreid kunnen worden wanneer de richtlijn vaker wordt gebruikt. Een ander effect van de richtlijn is dat een kwart van de kunstenaars meer tijd heeft kunnen besteden aan de beroepspraktijk vanwege de richtlijn.

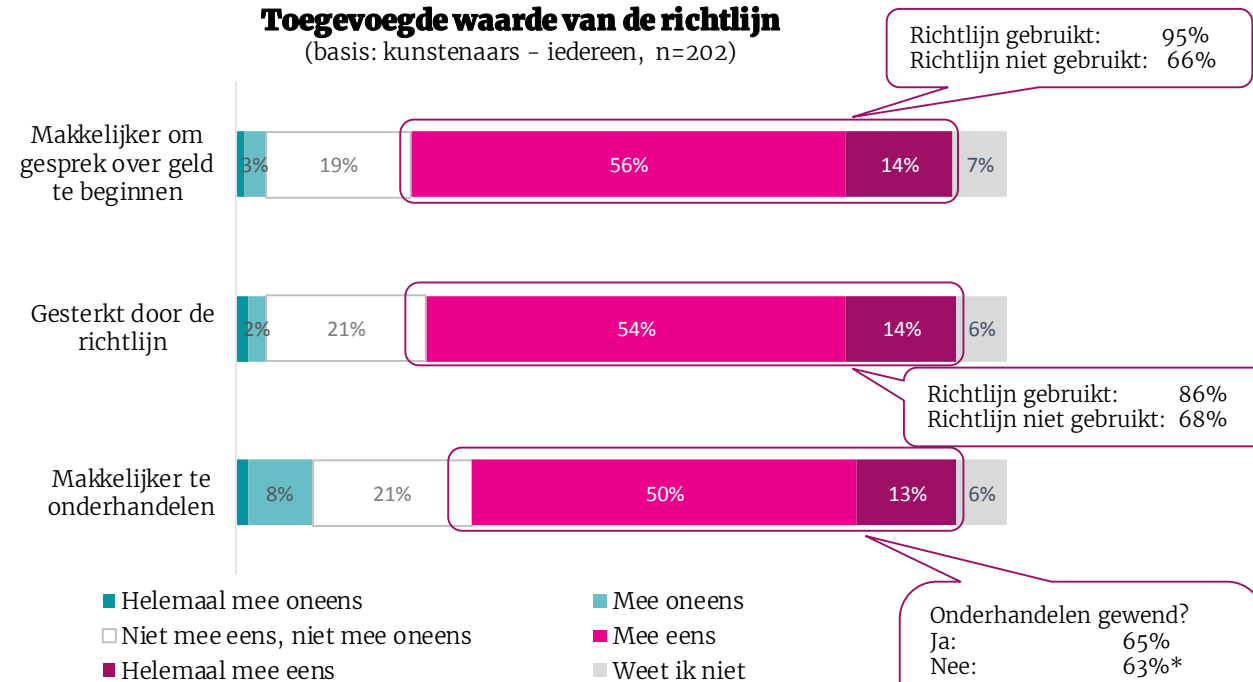
* NB: n < 50, resultaten moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

RICHTLIJN MAAKT HET DE KUNSTENAAR MAKKELIJKER OM OVER GELD TE PRATEN

De richtlijn heeft een toegevoegde waarde voor kunstenaars als het gaat om het gesprek over geld. De meeste kunstenaars vinden het met de richtlijn makkelijker om over geld te beginnen en voelen zich gesterkt door de richtlijn. Daarnaast helpt de richtlijn kunstenaars om te onderhandelen over hun honorarium. Dat geldt zowel voor kunstenaars die nog niet gewend waren om te onderhandelen (63%) als voor kunstenaars die dat wel al deden (65%).

Bij kunstenaars die gebruik hebben gemaakt van de richtlijn is de toegevoegde waarde van de richtlijn zelfs nog groter als het gaat om het gesprek over geld. Zij geven vaker aan zich gesterkt te voelen, het makkelijker te vinden om over geld te praten en onderhandelen, dan kunstenaars die nog geen gebruik hebben gemaakt van de richtlijn.

Toegevoegde waarde van de richtlijn
(basis: kunstenaars - iedereen, n=202)

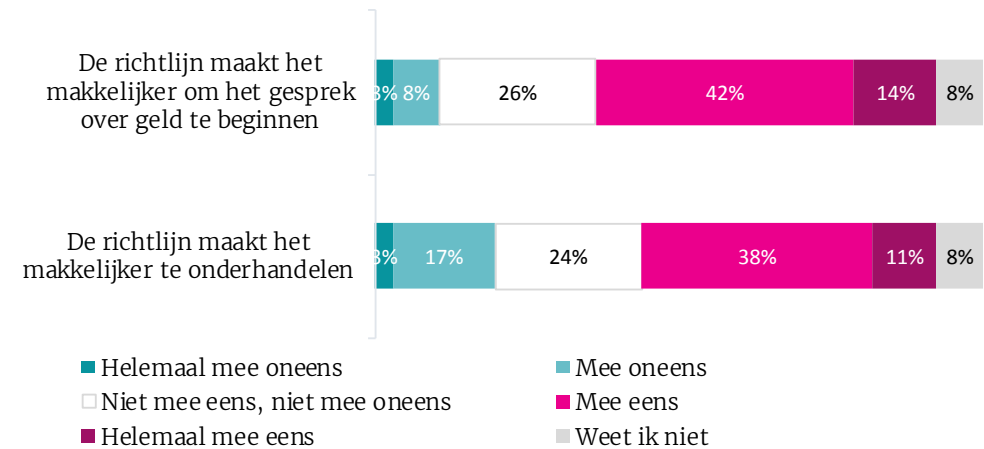

OOK INSTELLINGEN VINDEN HET MET DE RICHTLIJN MAKKELIJKER OM OVER GELD TE PRATEN

De kunstenaars vinden het met de komst van de richtlijn dus makkelijker om het gesprek over geld te beginnen en voeren. Bij de instellingen is hetzelfde effect te zien, maar wel in iets mindere mate. Ongeveer de helft van de instellingen vindt het met de richtlijn makkelijker om te onderhandelen en het gesprek over geld te beginnen.

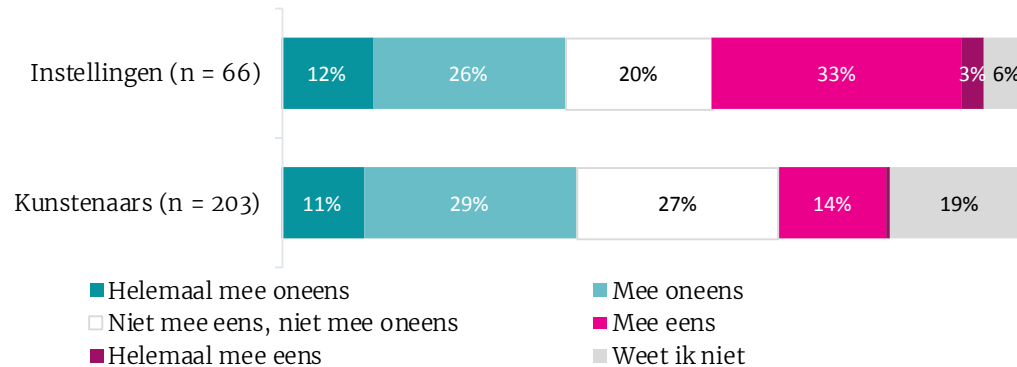
In hoeverre bent u het (on)eens met deze stellingen?

(basis: instellingen - iedereen, n = 66)

VIER OP DE TIEN INSTELLINGEN EN KUNSTENAARS VERWACHTEN GEEN NEGATIEVE EFFECTEN VAN DE RICHTLIJN

Ik denk dat de richtlijn (ook) negatieve effecten zal hebben voor kunstenaars
(basis: iedereen)

Vier op de tien kunstenaars en instellingen geven aan geen negatieve effecten van de richtlijn te verwachten.

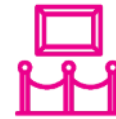
Bij de instellingen verwacht een derde dat de richtlijn (ook) negatieve effecten zal hebben voor kunstenaars. Bij de kunstenaars ligt dit aandeel lager; 16% van hen verwacht (ook) negatieve effecten van de richtlijn. Ruim vier op de tien kunstenaars geeft bovendien aan geen mening hierover te hebben.

VERWACHTE NEGATIEVE EFFECTEN RICHTLIJN: INSTELLINGEN KUNNEN MINDER KUNSTENAARS EEN PODIUM BIEDEN EN HONORARIA BLIJVEN MINIMALE BEDRAGEN

Zojuist is besproken dat een klein deel van de instellingen en kunstenaars (ook) negatieve effecten verwacht van de richtlijn. Gekeken naar de negatieve effecten die men verwacht, worden verschillende zaken benoemd, de meeste worden veroorzaakt door de financiële beperkingen van de instellingen.

Men is vooral bang dat instellingen, bij het gebruik van de richtlijn, minder kunstenaars een podium kunnen bieden. En dat veel kunstenaars hun werk dan niet kunnen vertonen. Een andere angst daarbij is dat instellingen voor de 'veilige keuze' gaan en sneller kunstenaars een podium bieden die bekender zijn bij de instelling.

Ook twijfelen sommigen over de minimale bedragen die de richtlijn beschrijft. Het kan zo zijn dat instellingen op deze bedragen blijven zitten en moeilijker omhoog gaan.

n = 24

n = 29

Welke negatieve effecten verwacht u?

(basis: verwacht negatieve effecten)

Een greep uit de open antwoorden:

- 'Op dit moment en met de huidige budgetten is het voor onze organisatie niet mogelijk de richtlijn te hanteren. Ook ingroeien is alleen mogelijk met méér financiële middelen of met minder tentoonstellingen. Het eerste is lastig te realiseren en het tweede leidt direct tot minder mogelijkheden voor kunstenaars.'
- 'De richtlijnen zijn voor minimale bedragen. Dus organisaties kunnen daarop blijven zitten.'
- 'Minder kunstenaars in groepshows & sowieso minder shows.'
- 'Het zou kunnen resulteren in het niet meer kunnen verstrekken van opdrachten aan kunstenaars, omdat de budgetten van de instellingen hetzelfde zijn gebleven.'

Een greep uit de open antwoorden:

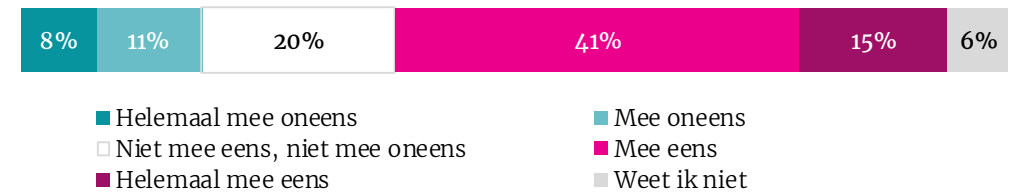
- 'Dat de kunstenaar bedankt wordt voor een tentoonstelling: Voor jou 10 anderen die niet met die richtlijn komen.'
- 'Het kan zijn dat sommige musea/instellingen minder kunstenaars uitnodigen als er voor iedereen een vergoeding verwacht wordt.'
- 'Mijn kritiek op de richtlijn is de hoogte. In de sales wereld moet je hoog beginnen, en dan eindigen waar je tevreden bent. Een klassieke business fout. Als je laag begint, kun je veel moeilijker omhoog.'
- 'Ik kan me voorstellen dat de kans op deelname aan een tentoonstelling schaarser wordt, dat er meer 'veilige' keuzes voor kunstenaars gemaakt gaan worden.'

KUNSTENAARS WAREN VOOR INTRODUCTIE RICHTLIJN DOORGAANS ONTEVREDEN OVER DE HONORARIA DIE ZIJ ONTVINGEN; DE RICHTLIJN ZORGT VOOR EEN BETERE HONORERING

Slechts een tiende van de kunstenaars was doorgaans tevreden over het honorarium dat zij ontvingen voordat de richtlijn er was. De komst van de huidige richtlijn heeft iets bijgedragen aan de tevredenheid van kunstenaars. De meeste instellingen geven namelijk aan dat het honorarium volgens de richtlijn hoger is dan wat zij eerder vergoedden aan kunstenaars.

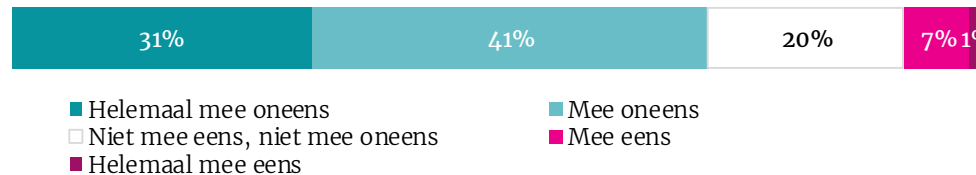
Het minimum honorarium volgens de richtlijn is hoger dan wat wij eerder vergoedden aan kunstenaars

(basis: instellingen – iedereen, n = 66)

Ik was doorgaans tevreden over wat ik als honorarium ontving voor het tentoonstellen van mijn werk*

(basis: kunstenaars – iedereen, n = 203)

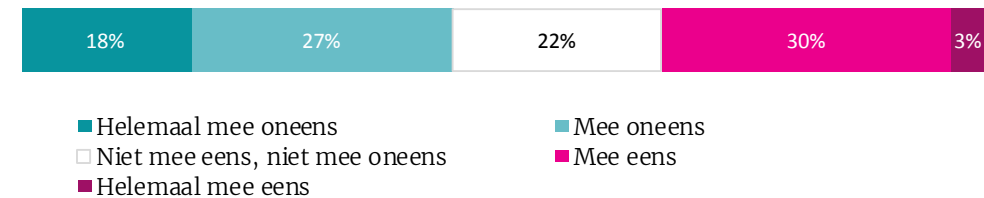
* NB: deze stelling gaat over de situatie vóór de introductie van de richtlijn

MEESTE KUNSTENAARS ZIJN NIET GEWEND OM TE ONDERHANDELEN OVER HONORARIA

Bijna de helft van de kunstenaars geeft aan dat zij het niet gewend zijn om te onderhandelen over het honorarium bij tentoonstellingen. Een derde van de kunstenaars geeft aan het wel gewend te zijn om te onderhandelen over het honorarium dat zij (mogelijk) ontvangen. Dit verschilt niet tussen kunstenaars die gebruik hebben gemaakt van de richtlijn en kunstenaars die er geen gebruik van hebben gemaakt.

Ik ben gewend om te onderhandelen over honorarium bij tentoonstellingen*

(basis: kunstenaars – iedereen, n = 203)

* NB: deze stelling gaat over de situatie vóór de introductie van de richtlijn

RESULTATEN

Oordeel en gebruik (onderdelen) richtlijn

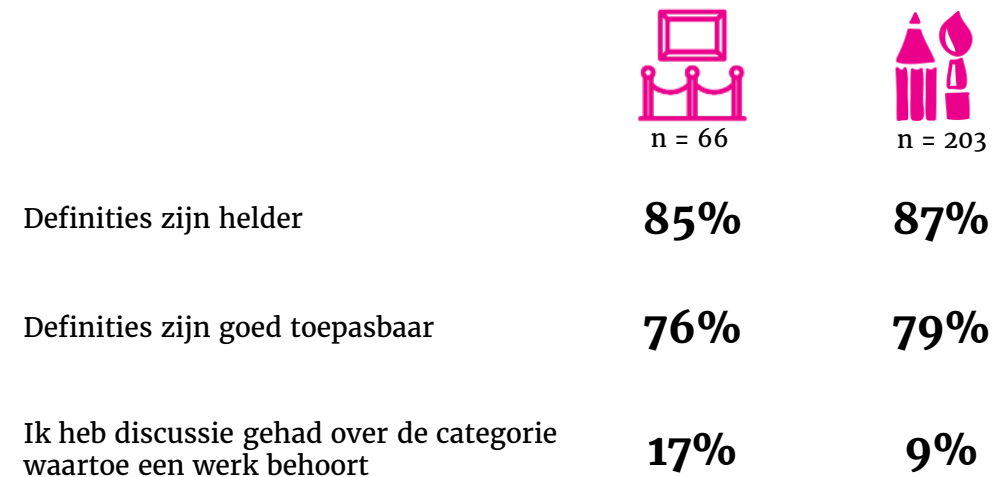
DEFINITIES IN DE RICHTLIJN ZIJN HELDER EN MEESTAL GOED TOEPASBAAR

In de richtlijn wordt onderscheid gemaakt tussen nieuw werk, bestaand werk en aanpassing van bestaand werk. Volgens de meerderheid van de kunstenaars en instellingen zijn deze definities helder en toepasbaar. Toch is er wat discussie: een vijfde van de instellingen heeft wel eens discussie gehad over de categorie waartoe een werk behoort. Dit was bij een tiende van de kunstenaars het geval.

Kunstenaars die de richtlijn zelf al gebruikt hebben, zijn iets minder overtuigd van de werkbaarheid van de definities. Een kwart van deze kunstenaars heeft discussie gehad met de instelling over de categorie waartoe een werk behoort.

In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen?*

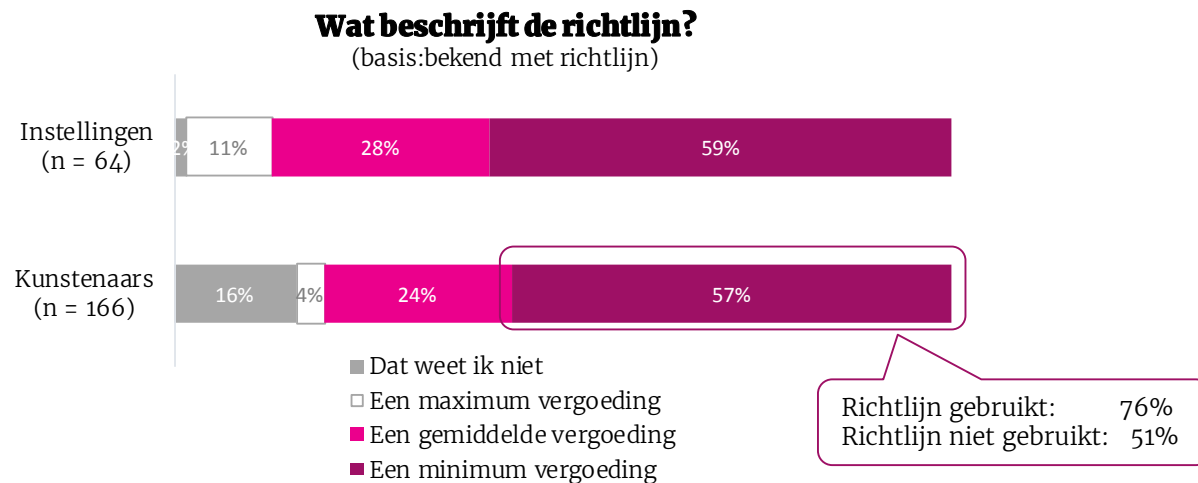
(basis: iedereen, % (helemaal) eens)

Richtlijn gebruikt: 26%
Richtlijn niet gebruikt: 6%

* NB: betreft de definities van nieuw werk, bestaand werk en aanpassing bestaand werk.

MEERDERHEID WEET DAT DE RICHTLIJN EEN MINIMUM VERGOEDING BESCHRIJFT

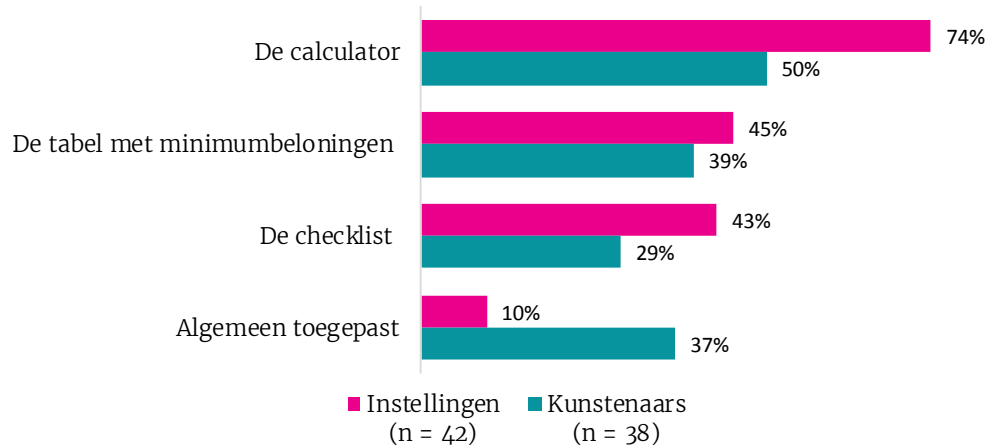

De richtlijn beschrijft een minimum vergoeding. Ruim de helft van de kunstenaars en instellingen die bekend zijn met de richtlijn is er van op de hoogte dat de richtlijn een minimum vergoeding beschrijft. Ongeveer een kwart denkt dat de richtlijn een gemiddelde vergoeding beschrijft. Een tiende van de instellingen denkt zelfs dat de richtlijn een maximum vergoeding beschrijft.

Het gebruik van de richtlijn vergroot de kennis daarover bij kunstenaars. Kunstenaars die gebruik hebben gemaakt van de richtlijn zijn vaker bekend met het feit dat de richtlijn een minimum vergoeding beschrijft, dan kunstenaars die er geen gebruik van hebben gemaakt. Bij instellingen lijkt deze trend ook zichtbaar, al is dit verschil niet significant.

CALCULATOR MEEST GEBRUIKTE ONDERDEEL VAN DE RICHTLIJN DOOR BEIDE GROEPEN

Welke onderdelen heeft u/uw instelling gebruikt?
(basis: richtlijn gebruikt)

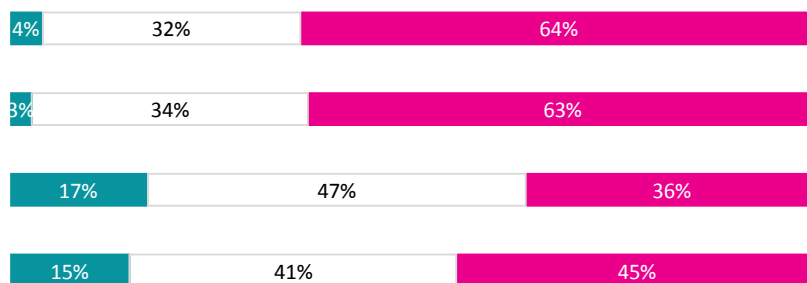
Het meest gebruikte onderdeel van de richtlijn is de calculator. Instellingen maken specifiek gebruik van de verschillende onderdelen van de richtlijn, in vergelijking tot de kunstenaars. Ongeveer een derde van de kunstenaars past de richtlijn in het algemeen toe.

KUNSTENAARS EN INSTELLINGEN TEVREDEN OVER GEBRUIKSGEMAK CALCULATOR, MEESTE KUNSTENAARS OOK TEVREDEN MET DE CHECKLIST

De meeste kunstenaars zijn tevreden over de checklist en het gebruiksgemak van de calculator. De tevredenheid over het gebruiksgemak van de calculator wordt gedeeld door instellingen, maar zij zijn minder tevreden over de checklist. Bij de andere twee onderdelen, de hoogte van de bedragen en de toepasbaarheid van de tabel met minimumbeloningen, ligt de tevredenheid bij kunstenaars en instellingen wat lager.

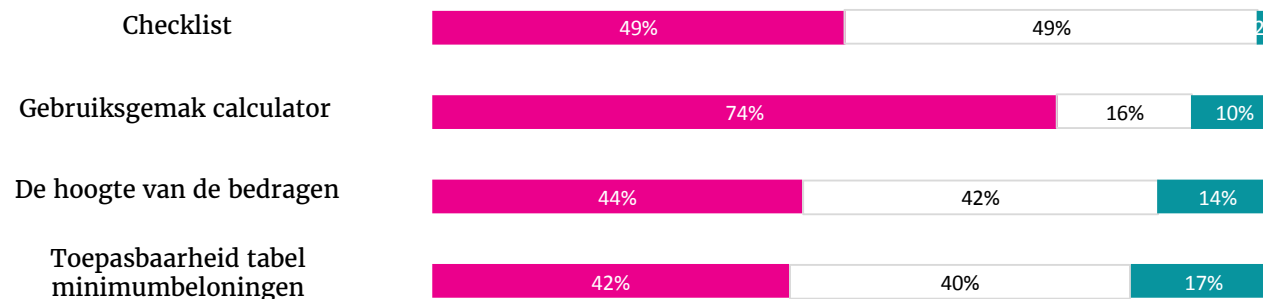
Tevredenheid onderdelen - kunstenaars

(basis: bekend met richtlijn & min. 1 tent. 2017, n= 73 - 100*)

Tevredenheid onderdelen - instellingen

(basis: bekend met richtlijn & min. 1 tent. 2017, n = 45-57)*

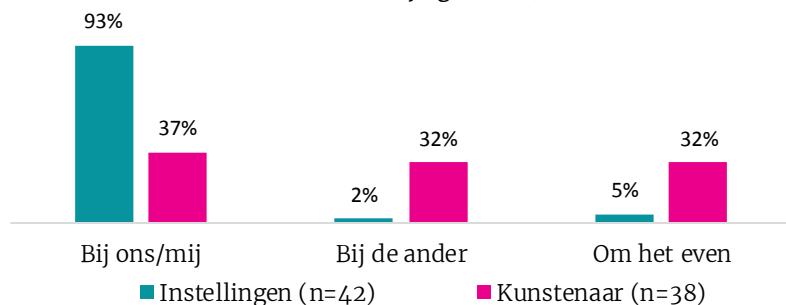
■ (Zeer) tevreden □ Neutraal ■ (Zeer) ontevreden

* NB: De optie 'weet niet' is hieruit gehaald, omdat deze groep erg groot was en vooral bestond uit niet-gebruikers.

INSTELLINGEN GEVEN VAKER AAN HET INITIATIEF TE NEMEN OM DE RICHTLIJN TE GEBRUIKEN

Het initiatief voor het gebruiken van de richtlijn lag:

(basis: richtlijn gebruikt)

Bijna alle instellingen die gebruik hebben gemaakt van de richtlijn, geven aan dat het initiatief voor het gebruiken van de richtlijn bij hen lag. Bij de kunstenaars is het om het even: een derde geeft aan dat het initiatief bij hen lag, een derde gaf aan dat het bij de instelling lag en een derde geeft aan dat dat per situatie verschilde.

Drie kwart van de instellingen geeft aan dat de kunstenaars positief reageerden op het voorstel om de richtlijn te gebruiken. Er waren eigenlijk geen negatieve reacties, alleen kunstenaars die er neutraal tegenover stonden. De ontvangen reacties bij de kunstenaars waren anders: zij geven aan dat een derde van de instellingen positief en één op de zeven zelfs negatief reageerde.

U nam het initiatief om de richtlijn te gebruiken. Hoe reageerde de kunstenaar/instelling op dit voorstel?

(basis: zelf initiatief genomen voor gebruik richtlijn)

		
De kunstenaar reageerde (n = 39):	72%	0%
De instelling reageerde (n = 14):	36%	14%

MEERDERHEID KUNSTENAARS EN INSTELLINGEN ONDERHANDELT WEL EENS OVER DE RICHTLIJN. RESULTAAT VAN DE ONDERHANDELING IS VAKER EEN LAGER DAN EEN HOGER HONORARIUM

Ruim de helft van de instellingen en kunstenaars die gebruik hebben gemaakt van de richtlijn hebben onderhandeld over het bedrag dat uit de richtlijn volgde. Dit heeft (per keer) tot verschillende resultaten geleid, maar heeft bij beide groepen vaker tot een lager honorarium (met of zonder (on)kostenvergoeding) dan tot een hoger honorarium geleid.

Heeft onderhandeld over het bedrag dat uit de richtlijn volgde

(basis: richtlijn gebruikt)

55%

n = 42

61%

n = 38

Resultaat van de onderhandeling

(basis: richtlijn gebruikt)

	Instellingen (n = 23*)	Kunstenaars (n=27*)
Een lager honorarium, met (on)kostenvergoedingen	5	10
Een lager honorarium, zonder andere (on)kostenvergoedingen	5	10
Een hoger honorarium	4	3
Alleen (on)kostenvergoeding ontvangen	0	3
Nog anders, namelijk:	9	13

Een greep uit de open antwoorden:

'Soms hoger, soms lager.'
'Niet onderhandeld, maar bedrag was berekend via ingroeieregeling.'
'Afhankelijk van additionele (externe) financiering in sommige gevallen.'

Een greep uit de open antwoorden:

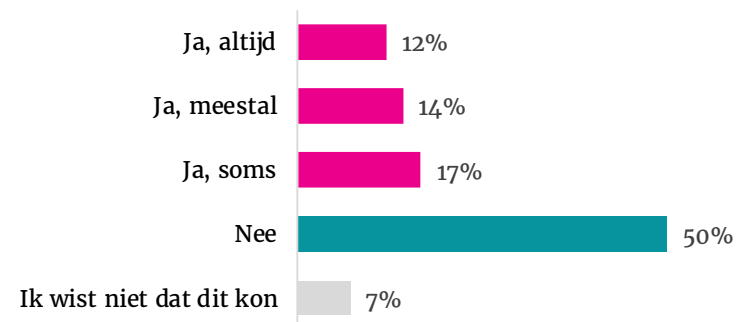
'Verschillende resultaten, van afblazen tentoonstelling tot een goede vergoeding.'
'Aanvulling productiekosten.'
'Vast bedrag.'

DE HELFT VAN DE INSTELLINGEN MAAKT GEBRUIK VAN HET INGROEIPERCENTAGE EN BETAALT OP DIT MOMENT DUS NOG MINDER DAN HET MINIMUM DAT DE RICHTLIJN BESCHRIJFT

In 2017 werd een ingroeipercantage gehanteerd. Dit houdt in dat een instelling kon besluiten om niet 100% van de normvergoeding uit de richtlijn uit te keren, maar wel minimaal 50%.

De helft van de instellingen die gebruik hebben gemaakt van de richtlijn, heeft ook gebruik gemaakt van het ingroeipercantage en heeft dus nog geen 100% van de normvergoeding uitgekeerd.

Heeft u gebruik gemaakt van het 'ingroeipercantage'?
(basis: instellingen - richtlijn gebruikt, n = 42)

RESULTATEN

Met het oog op de toekomst

MEN VERWACHT DE RICHTLIJN WEL EENS TE GAAN GEBRUIKEN IN DE TOEKOMST

Verwacht de richtlijn wel eens te gaan gebruiken in de toekomst (basis: iedereen)

n = 66

95%

n = 203

93%

Bijna alle instellingen en kunstenaars verwachten de richtlijn wel eens te gaan gebruiken in de toekomst. Slechts een kleine groep denkt de richtlijn altijd te gaan gebruiken*. Men denkt vooral dat instellingen te weinig budget hebben voor de honoraria om er altijd gebruik van te kunnen maken. Een deel denkt dat de richtlijn onhandig is in gebruik, niet (volledig) aansluit op de praktijk en dus maatwerk vereist.

Belangrijkste belemmering om altijd gebruik te gaan maken van de richtlijn (top 3)

(basis: gaat richtlijn niet altijd gebruiken)

n = 49

1. Mijn instelling heeft te weinig budget voor honoraria (61%)
2. Anders (20%)
3. De richtlijn is onhandig in gebruik (10%)

Een greep uit de open antwoorden:
'Het blijft maatwerk.'
'Afhankelijk van het soort project kan subsidie aangevraagd worden, dus niet voor elke presentatie/ vertoning die wij organiseren.'

n = 170

1. De instelling / museum geeft aan te weinig budget te hebben voor honoraria (52%)
2. De richtlijn sluit niet aan op mijn praktijk als beeldend kunstenaar (22%)
3. Anders (16%)

Een greep uit de open antwoorden:
'Onderneem en bepaal zelf.'
'Acceptatie bij instellingen is nu nog te gering.'
'De richtlijn is te laag ingezet, het respecteert de kunstenaar niet als een modaal inkomens beroep.'

UITBREIDING VAN DE RICHTLIJN IS GEWENST; VOORONDERZOEK HEEFT HOOGSTE PRIORITEIT

Zowel bij de kunstenaars als bij de instellingen geeft de meerderheid aan dat de richtlijn uitbreiding nodig heeft. Bij beide groepen heeft 'onderzoek voorafgaand aan een opdracht' hierbij de hoogste prioriteit. Vooronderzoek speelt immers een grote rol in het werkveld. Hier gaat veel tijd en geld in zitten en de richtlijn legt op dit moment vooral de focus op het eindresultaat. Ook belangrijk in de uitbreiding zijn tentoonstellingen die korter dan 1 maand duren. Hier wordt op dit moment geen rekening mee gehouden. Een derde van de kunstenaars zou het bovendien ook fijn vinden als schetsontwerpen ten behoeve van een pitch ook worden opgenomen in de richtlijn.

Uitbreiding van de richtlijn is nodig

(basis: iedereen)

n = 66

76%

n = 203

86%

Hoogste prioriteit om de richtlijn mee uit te breiden (top 3)

(basis: iedereen)

n = 66

1. Onderzoek voorafgaand aan opdracht (41%)
2. Tentoonstellingen/exposities die korter dan 1 maand duren (27%)
3. Anders (24%)

Een greep uit de open antwoorden:

'Activiteiten die afwijken van een standaard expositie.'

'Het zou goed zijn als er ook een richtlijn komt voor curatoren, performers e.d.'

'Geen richtlijnen, het is en blijft een vrij beroep.'

n = 203

1. Onderzoek voorafgaand aan opdracht (43%)
2. Tentoonstellingen die korter dan 1 maand duren (34%)
3. Schetsontwerpen ten behoeve van een pitch (29%)

Waarom heeft dit de hoogste prioriteit?

Volgens instellingen:

"(Artistiek) onderzoek speelt in ons werkveld een grote rol, de richtlijn is erg gericht op (eind)resultaat."

"Zo goed als al onze exposities duren korter dan een maand. Het zou mooi zijn wanneer er een bedrag per dag komt."

Volgens kunstenaars:

"Vorbereidingen kosten veel tijd en soms ook geld."

"Al mijn presentaties zijn gerelateerd aan 1-3 daagse ervaringen-presentaties."

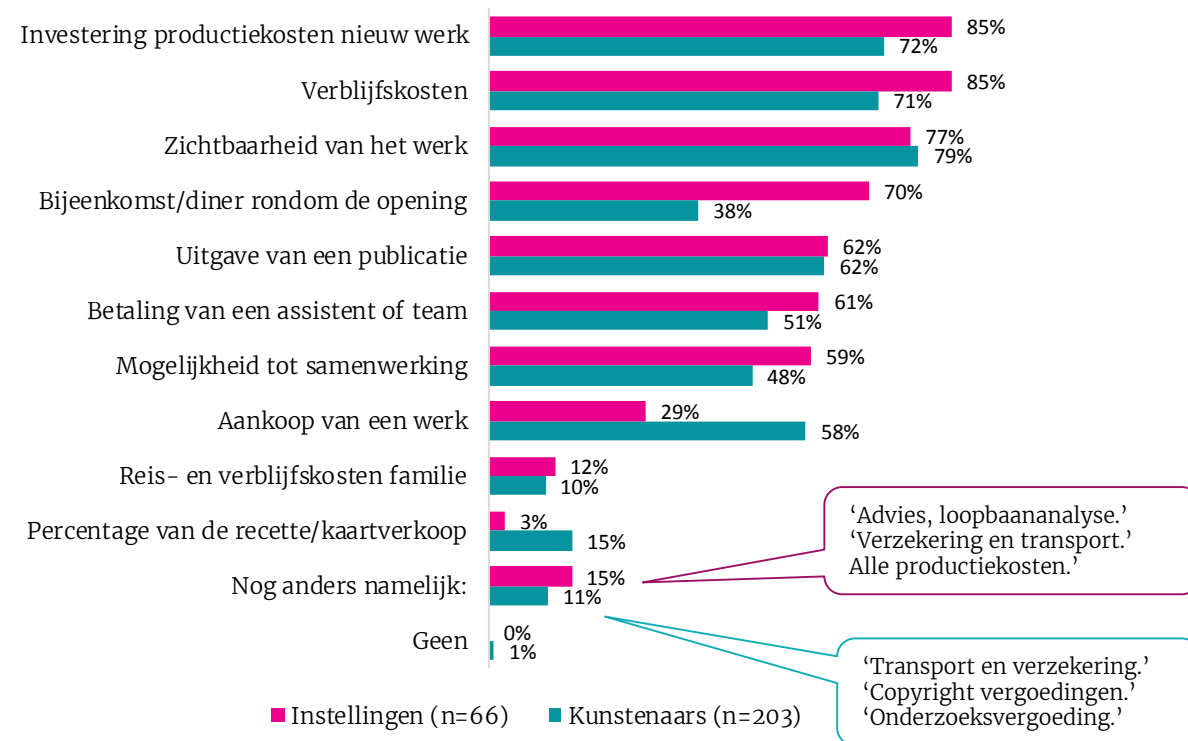
"Nu wordt de richtlijn toegepast op het werk in de tentoonstelling, ongeacht hoeveel mensen van het honorarium moeten leven. Dit is in de praktijk niet vol te houden."

TOP DRIE COMPONENTEN DIE NAAST HET HONORARIUM BELANGRIJK ZIJN VOOR INSTELLINGEN: INVESTERING PRODUCTIEKOSTEN, VERBLIJFSKOSTEN EN ZICHTBAARHEID VAN HET WERK

In combinatie met het bieden van honoraria, zouden instellingen ook andere vergoedingen kunnen bieden aan kunstenaars. Alle ondervraagde instellingen zijn bereid om dit te doen. Investering in productiekosten nieuw werk, verblijfskosten en zichtbaarheid van het werk worden door de ruime meerderheid genoemd. Het afstaan van een percentage van de recette/kaartverkoop vinden de meeste instellingen niet zo interessant.

De componenten die kunstenaars graag zouden willen ontvangen (al dan niet naast een honorarium) komen vrij goed overeen met de componenten die instellingen bereid zijn te bieden. Er zijn een aantal opvallende verschillen: de meeste kunstenaars vinden een bijeenkomst rondom de opening geen nodige toevoeging, maar de aankoop van een werk zou de ruime meerderheid wel kunnen waarderen.

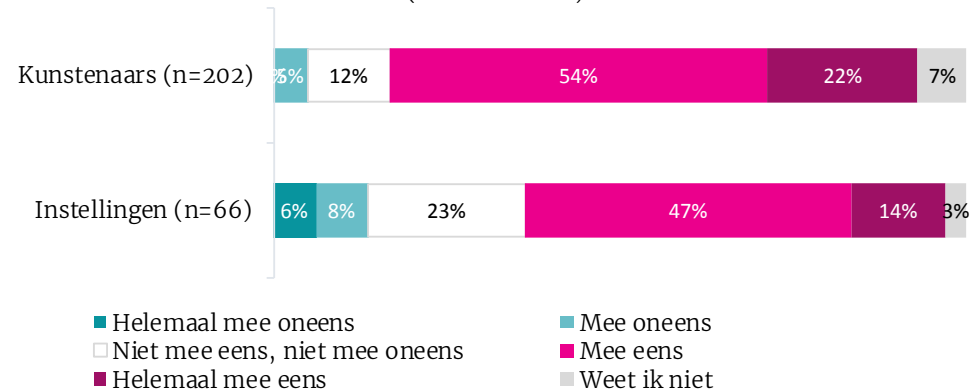
Componenten al dan niet naast een honorarium*
(basis: iedereen)

* NB: bij instellingen gaat dit om componenten die zij bereid zijn te bieden en bij kunstenaars gaat dit om componenten die zij graag zouden willen ontvangen.

MEN ZIET GRAAG STANDAARD- OF VOORBEELDCONTRACTEN NAAST RICHTLIJN

Ik zou graag standaard- of voorbeeldcontracten zien bij de richtlijn
(basis: iedereen)

Driekwart van de kunstenaars zou graag standaard- of voorbeeldcontracten zien naast de richtlijn. Bij de instellingen leeft deze wens ook, maar wel bij een kleinere groep (61%).

RESULTATEN

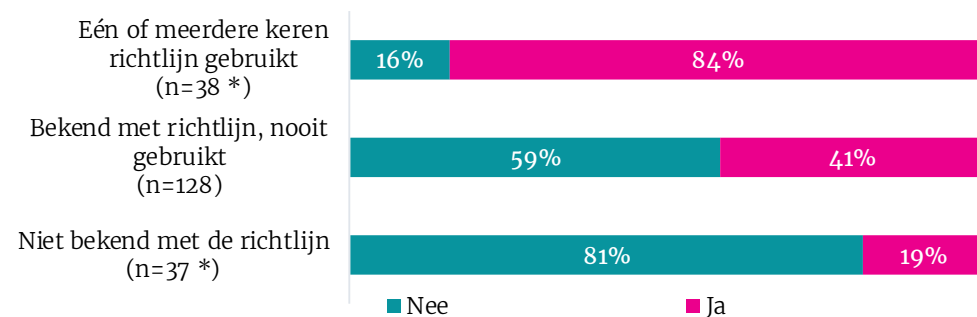
Experimenteerreglement

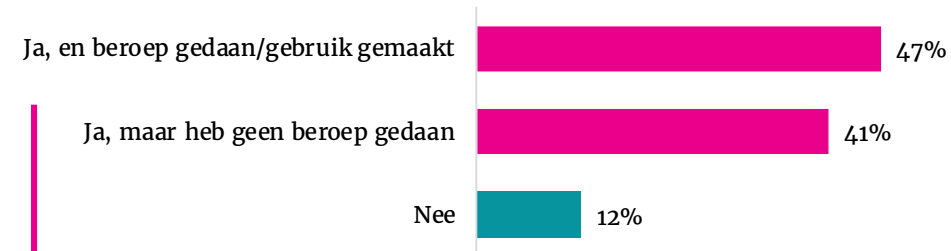
MEESTE INSTELLINGEN ZIJN BEKEND MET HET EXPERIMENTEERREGLEMENT; HELFT HEEFT ER GEBRUIK VAN GEMAAKT

Instellingen die de richtlijn toepassen kunnen een gedeeltelijke compensatie aanvragen bij het Mondriaan Fonds, het zogeheten experimenteerreglement. Meeste instellingen zijn bekend met dit reglement en ongeveer de helft heeft er ook gebruik van gemaakt. Bij kunstenaars die gebruik hebben gemaakt van de richtlijn is de bekendheid met het reglement ook hoog. De bekendheid ligt, zoals te verwachten, veel lager bij kunstenaars die geen gebruik hebben gemaakt van de richtlijn of die überhaupt niet af weten van de richtlijn.

Bekendheid experimenteerreglement - kunstenaars
(basis: kunstenaars - iedereen)

Bekendheid experimenteerreglement - instellingen
(basis: instellingen - iedereen, n=66)

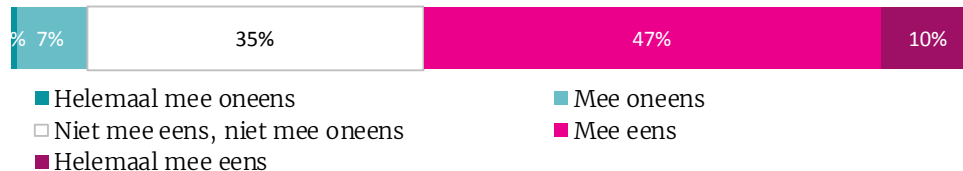
90% van de instellingen die gebruik heeft gemaakt van het experimenteerreglement, heeft dit 1 tot 5 keer gedaan. Het werd even vaak gebruikt voor solotentoonstellingen als voor groepstentoonstellingen; vaker voor nieuw en bestaand werk dan voor een aanpassing van bestaand werk.

COMPENSATIE VOOR HONORARIA SPEELT GROTE ROL BIJ HET TOEKENNEN VAN HONORARIA

Het experimenteerreglement stelt instellingen in staat om een gedeeltelijke compensatie te ontvangen voor honoraria die zij toekennen aan kunstenaars. Bij de helft van de kunstenaars leeft de angst dat instellingen stoppen met het toekennen van honoraria als deze compensatie stopt. Deze angst is niet geheel onterecht. Ruim de helft van de instellingen die gebruik heeft gemaakt van dit reglement, geeft namelijk aan dat zij zonder dit reglement de richtlijn niet hadden toegepast. Ook geeft de helft van de instellingen aan dat dit reglement hen in staat stelt om de honoraria te betalen volgens de richtlijn.

Ik ben bang dat instellingen stoppen met het toekennen van honoraria als ze niet meer gecompenseerd worden

(basis: kunstenaars - iedereen, n=203)

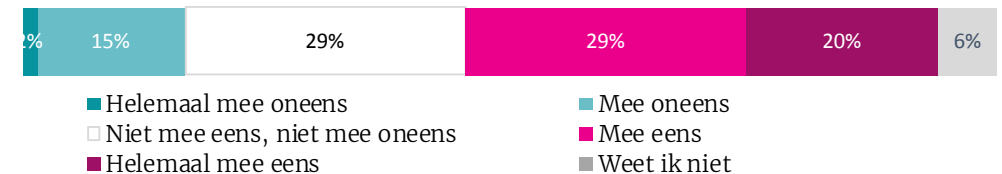
Zonder het experimenteerreglement had mijn instelling de richtlijn niet toegepast

(basis: instellingen - reglement gebruik, n = 31*)

Het experimenteerreglement stelt mijn instelling in staat de honoraria volgens de richtlijn te betalen

(basis: instellingen - iedereen, n = 66)

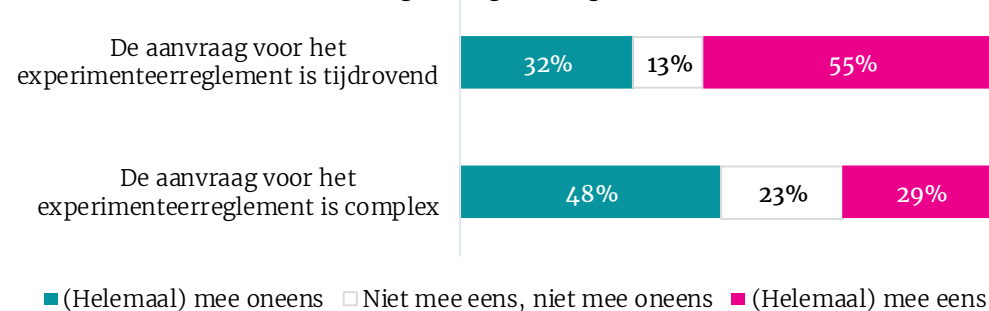
MEESTE GEBRUIKERS VINDEN HET AANVRAGEN VAN HET REGLEMENT TIJDROVEND

De meeste gebruikers van het experimenteerreglement geven aan dat de aanvraag tijdrovend is, maar niet complex.

Voor de instellingen die geen beroep hebben gedaan op het reglement, geeft de meerderheid aan dat dit veroorzaakt werd doordat de aanvraag te complex/tijdrovend is. Eén instelling geeft aan dat de bijdrage niet nodig was, omdat ze reeds voldoende financiële middelen hadden.

In hoeverre ben je het (on)eens met de volgende stellingen?

(basis: instellingen - reglement gebruik, n = 31*)

Waarom heeft u geen beroep gedaan op het experimenteerreglement?

(basis: instellingen - geen beroep gedaan, n = 9*)

Een greep uit de open antwoorden:

‘Op dit moment beschikten we uit een andere subsidieregeling over voldoende middelen.’
‘We waren te laat.’

* NB: n < 50, resultaten moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Bij rechtergrafiek zijn aantallen weergegeven i.p.v. procenten.

HEEFT U NOG OVERIGE OPMERKINGEN OVER DE RICHTLIJN OF DEZE VRAGENLIJST?

Basis: kunstenaars – iedereen, n = 203

Een greep uit de open antwoorden:

‘Instellingen zien het als een maximum, het zou een minimum moeten zijn. Het is een indicatie die niet voor iedereen werkt. In z’n idee is de richtlijn fantastisch maar heeft z’n beperkingen in het gebruik.’

‘Het bespreekbaar maken van het idee dat beeldende kunst niet gratis aan bomen groeit is hartverwarmend. Vaak vind ik het moeilijk om "nee" te zeggen of in discussies over geld terecht te komen. Dat los ik nu op door eenvoudigweg naar de richtlijn te verwijzen.’

‘Nogmaals, het is goed een basisvergoeding vast te stellen. Ik zou eerder van een uurtarief uitgaan, zoals met alle vrije beroepen. De reden voor een verdeling in nieuw, bestaand en aangepast werk ontgaat mij. Volgens die redenering zou dat betekenen dat een gevestigde kunstenaar voor een overzichtstentoonstelling, de kroon op zijn werk, eigenlijk maar een laag honorarium zou moeten rekenen. Dat vind ik onbegrijpelijk.’

‘Ik denk dat niet alleen de instanties (musea, organisatoren festivals, kunstinstellingen, galleries) er meer van doordrongen dienen te zijn dat er honoraria worden begroot, zij hebben wellicht ook ondersteuning nodig hoe zij meer budget kunnen vergaren (i.p.v. aanvragen bij het Mondriaan Fonds). Bovendien is er veelal weinig inzicht voor kunstenaars in de financiën van bijvoorbeeld manifestaties of festivals. ZO is onduidelijk of het geld dat is aangevraagd bij het Mondriaan Fonds voor honoraria, ook bij de kunstenaars terecht komt?’

‘Als volgend jaar de subsidies van alle instellingen en musea niet verhoogd worden heeft deze regeling een negatief effect op het aantal tentoonstellingen en dus op de mogelijkheid voor een kunstenaar in Nederland tentoon te stellen. Het is simpel uit te rekenen hoeveel het budget verhoogd moet worden. Als je het aantal tentoonstellingen bekijkt en het aantal kunstenaars.’

‘Ik zou het mooi vinden, wanneer deze regeling wordt uitgebreid in de richting van nieuw te ontwikkelen werk (ook concept) met een indirect doel m.b.t. evenementen of tentoonstellingen.’

STEEKPROEF & VERANTWOORDING

STECKPROEF & VERANTWOORDING (1/2)

Leeftijd kunstenaars	
Jonger dan 35 jaar	14%
35 - 50 jaar	30%
50 - 65 jaar	42%
65 jaar en ouder	14%
Totaal N	203

Regio	Kunstenaars	Instellingen
Friesland / Groningen / Drenthe	3%	15%
Noord-Holland / Zuid-Holland / Utrecht	70%	42%
Flevoland / Overijssel / Gelderland	13%	17%
Zeeland / Noord-Brabant / Limburg	10%	24%
Nederlands Caribisch gebied	0%	0%
Buitenland	3%	2%
Totaal N	203	66

Aard instelling	
Kunstmuseum	27%
Overige musea	3%
Presentatie-instelling	47%
Kunst(enaars)initiatief	6%
Festival	5%
Anders, namelijk:	12%
Totaal N	66

Een greep uit de open antwoorden:

'Multidisciplinair platform.'

'Provinciale instelling met presentatieruimte.'

'Creatief filmplatform en productiehuis.'

'Urban do tank/ collectief.'

STEELPROEF & VERANTWOORDING (2/2)

Jaarlijkse baten instelling

Minder dan 100.000 euro per jaar	26%
100.000 euro tot 250.000 per jaar	17%
250.000 euro tot 500.000 per jaar	18%
500.000 tot 1 miljoen per jaar	12%
1 miljoen tot 10 miljoen per jaar	17%
10 miljoen of meer	2%
Wil ik niet zeggen	9%
Totaal N	66

Statistieken:

Veldwerkperiode: 7 februari t/m 7 maart 2018

Ingevuld instellingen: 67

Ingevuld kunstenaars: 203

Gemiddelde invultijd: 8 – 10 minuten

BIJLAGE

Tentoonstellingen afgelopen twee jaar

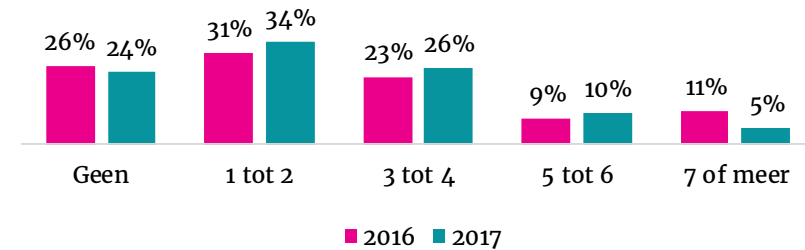
MEESTE KUNSTENAARS HADDEN AFGELOPEN TWEE JAAR 1 TOT 4 TENTOONSTELLINGEN

De bedragen in de richtlijn houden rekening met het aantal tentoonstellingen dat kunstenaars jaarlijks hebben. De afgelopen twee jaar hadden de meeste kunstenaars 1 tot 4 tentoonstellingen zonder verkoopdoel per jaar. Een kwart had helemaal geen tentoonstelling, een aantal had er meer dan 10 en enkelen zelfs meer dan 20 per jaar*.

De instellingen geven andere aantallen aan. De meeste instellingen hadden de afgelopen twee jaar 5 tot 10 tentoonstellingen per jaar. Een derde had er minder dan 5 per jaar.

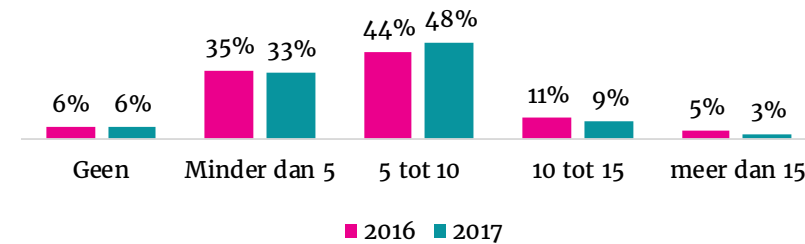
Hoeveel tentoonstellingen/presentaties zonder verkoopdoel had u in:

(basis: kunstenaars - iedereen, n = 203)

Hoeveel tentoonstellingen/presentaties zonder verkoopdoel had uw instelling in:

(basis: instellingen - iedereen, n = 66)

GROEPSEXPOSITIES KOMEN VAAK VOOR, NET ALS TENTOONSTELLINGEN VAN NIEUW EN BESTAAND WERK

Gekeken naar het type tentoonstelling, hebben kunstenaars vaak groepsexposities, of tentoonstellingen van nieuw en bestaand werk. Aanpassingen aan bestaand werk en solo-exposities komen gemiddeld minder vaak voor.

Hoeveel van uw tentoonstellingen/presentaties zonder verkoopdoel hadden betrekking op:

(Basis: kunstenaars – iedereen, n = 203, gemiddelde)

	2016	2017
Nieuw werk:	2,1	1,7
Bestaand werk:	2,2	2
Aangepast bestaand werk:	1	0,9
Solo-exposities:	1,1	0,9
Groepsexposities:	2,9	2,3

Instellingen geven aan vaker de richtlijn te hebben gebruikt voor groepsexposities, dan voor solo-exposities. Daarnaast is de richtlijn vaker ingezet voor nieuw en bestaand werk, dan voor een aanpassing aan bestaand werk.

Voor welk type tentoonstellingen heeft u de richtlijn voornamelijk gebruikt?

(Basis: instellingen – richtlijn gebruikt, n = 42)

